

Franc Kuzmič*

Šolski vrt Osnovne šole Kupšinci v Prekmurju *The school garden of the Kupšinci Primary School in Prekmurje*

Izvleček

Prispevek na podlagi Šolske kronike in osebnih spominov avtorja opisuje razvoj šolskega vrta na OŠ Kupšinci od izgradnje šolske stavbe leta 1887 do ukinitve šole leta 1968. Šola je imela od samega začetka tudi šolski vrt, ki je bil včasih bolj, včasih manj obdelan. Pomembno mesto na šolskem vrtu je imel čebelnjak.

Abstract

Based on the School Chronicles and his personal memories, the author describes the development of the school garden at the Kupšinci Primary School, beginning with the construction of the school building in 1887 until the school closed in 1968. From its very beginnings, the school had a school garden which was cultivated to varying degrees. One of the garden's most important features was the beehive.

Leta 1877 je bila odprta enooddelčna državna osnovna šola v Kupšincih pri Murski Soboti. Pred tem so delovale cerkvene osnovne šole, in sicer za ta šolski okoliš, katoliški šoli v Murski Soboti in na Tišini ter evangeličanska v Puconcih. V zimskem času so po vaseh prostovoljno poučevali nekateri pismeni vaščani in to v večjih sobah ozaveščenih premožnejših vaščanov.

Državne šole, ki jih je madžarska oblast začela ustanavljati konec devetnajstega stoletja, so bile sicer brezplačne, organizirane v številnih krajih, z namenom, da prebivalstvo načrtno madžarizirajo.

Prvi redni učitelj na šoli je bil István Takáts, ki je učiteljeval do leta 1884, nato je odšel za upravitelja v Mursko Soboto. Na njegovo mesto je prišel učitelj Ferenc Kondor, trd liberalec in madžarski nacionalist. Dosegel je, da so v vasi za kraje Kupšinci, Veščica in Borejci zgradili šolsko poslopje za dvoooddelčnico. Krajani so pomagali s prostovoljnim delom in prevozi gradbenega materiala. Šolo so odprli leta 1887.

Sicer pa je Kondor daleč naokrog slovel kot največji čebelar. Kmetijski minister je celo leta 1885 pri šoli ustanovil vzorno čebelarsko postojanko za soboško okolico.

* Franc Kuzmič, mag., muzejski svetovalec v pokoju, Pomurski muzej Murska Sobota, e-pošta: franc.kuzmic@guest.arnes.si

Otroci gredo iz šole. Pred šolo je cvetlični vrt. (SŠM, fototeka)

Deset učiteljev čebelarjev je prejelo po en panj in potrebno čebelarsko orodje. Prosvetni minister Apponyi pa je Kondorju kot nagrado za uspehe pri pouku kmetijstva in pomadžarjevanju dodelil 500 kron nagrade. Čebele je imel na šolskem zemljišču. Po Kondorjevi smrti leta 1908 je prišel na šolo učitelj Ivan Titan, ki je bil prav tako dober čebelar.¹ Celotna parcela osnovne šole v Kupšincih je imela skoraj 64 m² površine.² Od samega začetka je imela šola tudi šolski vrt. Zelenjavni vrt je bil v izmeri 34 x 22 m, sadovnjak 34 x 91,3 m. Vrt je bil obdan z leseno, pozneje delno še z leseno in delno z žično ograjo. Kakovost zemlje je bila srednje dobra, sicer laporna.

Na 2. zasedanju sosveta 2. 10. 1919 je nadučitelj Cvetko na podlagi ukaza višjega šolskega sveta poročal o stanju na šolah v Prekmurju. Med drugim je poročal, da so bili šolski vrtovi večinoma zanemarjeni, samo en šolski vrt je imel lepo drevesnico, in sicer vrt učitelja Titana v Kupšincih. Titana je omenil tudi kot vzornega čebelarja.

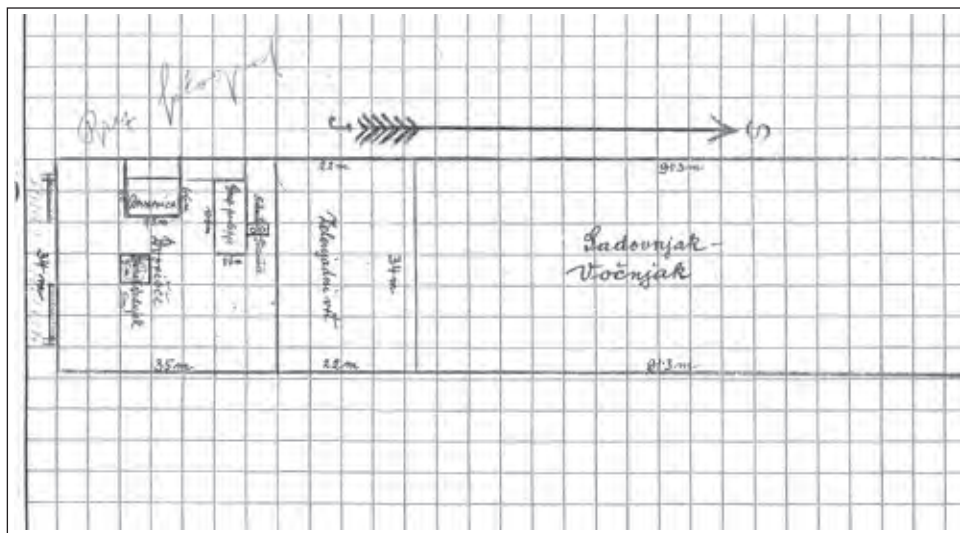
V šolski kroniki kupšinske šole za leto 1922/23 je zapisano, da je Pokrajinska uprava, oddelek za kmetijstvo v Ljubljani, nakazala tamkajšnjemu nadučitelju Ivanu Titanu za vzorno oskrbovanje šolskega vrta 500 din premije.³ Prav tako je dobil Ivan Titan še istega leta priznanje in zahvalo za intenzivno čebelarstvo in drevesničarstvo na šoli.⁴

1 Prim. Miroslav Kokolj, Bela Horvat: Prekmursko šolstvo. Murska Sobota: Pomurska založba, 1977, str. 460–461.

2 Točneje: 63 a, 80 m².

3 Odločba z dne 24. 4. 1923, št. 2848.

4 Odlok z dne 5. 9. 1923, št. 6106.

Skica šolskega vrta. (SŠM, arhiv – zbirka šolskih listov)

Celo Višji šolski svet v Ljubljani je Titanu⁵ izrekel pohvalo in priznanje za vzorno vodstvo šole in odlične vzgojne uspehe.⁶

Zaradi hudega mraza je v februarju 1929, celo do -32°C , zmrznilo na šolskem vrtu 11 že 30–35 let starih dreves.⁷ Potem je bilo na šolskem vrtu v letu 1930/31 posajenih 16 dreves iz šolske drevesnice. V šolski kroniki 1931/32 je bilo zapisano, da je v februarju 1932 nastopil hud mraz, da je celo v mnogih vodnjakih zmrznila voda. Mraz je naredil precej škode, v marcu pa je padlo kar za 35 cm snega in hud mraz na -12°C . Šolska kronika za obdobje 1933/34 in do leta 1953 ne poroča o šolskem vrtu. Po vojni je bila šola nekaj let podružnica osnovne šole Tišina in šolsko kroniko so vodili tam.

Iz Kronike šole je v šol. letu 1953/54 zapisano, da sta bila šolski vrt in sadovnjak razdeljena med učitelje, ki so ju obdelovali. Sadno drevje je začelo zaradi napada ka-parja počasi propadati, kar so poskušali preprečiti s škropljenjem.

V šol. letu 1955/56 so v sadovnjaku zasadili 12 novih sadik jablan. Šolski vrt so uporabljali učitelji, ki so ga tudi obdelovali in vzdrževali. Cvetlične grede pa so vzdrževali učenci in so služile v učne namene. Podobno je tudi poročilo za naslednje šolsko leto.

»Na vrtu so imeli učenci 3. razreda eno cvetlično in vrtno gredo, na katerem so gojili cvetlice in vrtno ter poljske pridelke; skratka so se učili na njih,« beremo v kroniki za leto

5 Ivan Titan (1888–1950) je leta 1907 končal v Čakovcu učiteljsko šolo, nato učiteljeval v Lendavi in od leta 1908 po smrti učitelja Kondorja nastopil službo na osnovni šoli v Kupšincih. Leta 1914 je bil mobiliziran v prvo svetovno vojno in leta 1917 se je vrnil na šolo. Bil je prvi učitelj na tej šoli, ki je znal slovensko. Sam je poučeval do 160 otrok. Leta 1925 je bil namestnik notarja Kodra, poslanskega kandidata JDS za skupščinske volitve.

6 Odločba Višjega šolskega sveta v Ljubljani, 18. 12. 1923, št. 9522. (Prim. Kronika, 1923/24, str. 48).

7 Med njimi trije veliki london pepingi, dve veliki češnji in velik oreh na dvorišču.

Šolski sadovnjak. (last Evgen Emri)

1958/59. Tudi v šol. letu 1959/60 so imeli učenci cvetlično gredo, medtem ko so za sadovnjak in vrt skrbeli učitelji sami, kateri so imeli tudi pravico do pridelka.

V zapisu za šol. leto 1960/61 beremo: *»Šolski vrt je razdeljen med učiteljema, vendar je tov. Jože Köleš v tem šol. letu odstopil svojo polovico za šolsko mlečno kuhinjo. Na tem delu so učenci 3. in 4. razreda pod vodstvom kuharice Marije Emri in učiteljev pridelali paradižnik, papriko, kumare in zelje, korenček, peteršilj ipd, za ŠMK (šolsko mlečno kuhinjo).«*

V šolskem letu 1960/61 je bila na šoli ustanovljena šolska zadruga. Učenci 3. in 4. razreda, teh je bilo v tem šolskem letu 42, so ustanovili šolsko zadrugo. Od Kmetijske zadruge Černelavci so dobili okrog 16 arov veliko njivo ob šoli, ki so jo obdelovali in zasejali s koruzo. Za prodano koruzo so si kupili radijski sprejemnik.

S preselitvijo družine Emri iz poslopja šole v Mursko Soboto je bil šolski vrt opuščen. Oddelčna šola Kupšinci, ki je bila v sestavi Osnovne šole I v Murski Soboti, je bila leta 1968 ukinjena, to pa je pomenilo tudi konec šolskega vrta. Z leti je šolsko poslopje, ki so ga renovirali in preurejali, služilo v razne namene, medtem ko so okoličjo z dokupom sosednje parcele spremenili v športno rekreacijski center.

Osebni spomini

Ker sem bil prva štiri leta svojega osnovnega šolanja (1959–1963) učenec te šole, se šolskega vrta prav dobro spominjam. Učitelja, ki sta me poučevala, bi mi lahko glede tega dala več informacij, a sta žal že pokojna. Čeprav smo bili otroci iz kmečkega okolja, smo se dela na vrtu veselili. Učitelja sta nam na zanimiv način posredovala zna-

*Slika že opuščenega šolskega vrta.
(foto F. Kuzmič)*

nje o osnovah agrikulture. Doma smo seveda vse to imeli, poznali, morali delati, toda pojasnjevanje, prikazovanje in spoznavanje nam je dajalo »nekakšno sočutje, ljubezen« do teh kultur.

Vrt in sadovnjak sta bila ograjena z ograjo. Razumljivo, okrog so bile strnjene kmetije s precej domačih živali, od perutnine dalje, katera je silila na vrtove in delala škodo. Travo v sadovnjaku so kupili in kosili okoliški mali kmetje.

Spominjam se, da je bilo posebno zabavno, ko smo pobirali koruzne storže, jih sproti kožuhali (ličkali, lüpali), in se po svoje veselili, zabavali, »mazali« s črnimi izrodki, ki smo jih imenovali »roraši« (dimnikarji). Prav dobro se spominjam, da smo potem za iztržek kupili radijski sprejemnik in ga v šoli poslušali. Nepopisno zadovoljstvo, kajti to je bil naš »pridelek«. Takrat je bil namreč radijski sprejemnik na vasi še prava redkost, morda le eden ali dva v vsaki nekaj stoglavi, čeprav strnjeni, vasi šolskega okoliša.

Če sta bila šolski vrt in njiva tako zanimiva in pomembna nam kmečkim otrokom, kaj šele sta bila ali bi bila zanimiva mestnim otrokom. Ne vem, kako je bilo

drugje, posebno po mestih, toda mislim, da kaj takega ni bilo mogoče povsod iz raznoraznih razlogov.

S prihodom na Osnovno šolo I v Murski Soboto šolskega vrta ni bilo.

Zaključek

Šolski vrt na osnovni šoli v Kupšincih je v zgodovini opravil, kakor tudi številni drugi šolski vrtovi, pomembno vlogo. Čeprav je bila šola na vasi in otroci iz vaškega kmečkega okolja, so vseeno dobili zelo dobre osnove, tako teoretične kot praktične. Nedvomno je odigral pomembno vlogo v začetku 20. stoletja na področju čebelarstva in sadjarstva.

Viri in literatura

Arhiv šole. Pokrajinska uprava, oddelek za kmetijstvo v Ljubljani. Odločba z dne 24. 4. 1923, št. 2848.

Arhiv šole. Odlok z dne 5. 9. 1923, št. 6106.

Arhiv šole. Odločba Višjega šolskega sveta v Ljubljani, 18. 12. 1923, št. 9522.

Šolska kronika OŠ Kupšinci.

Miroslav Kokolj, Bela Horvat: Prekmursko šolstvo. Murska Sobota: Pomurska založba, 1977.

Zusammenfassung

Schulgarten der Grundschule Kupšinci in Prekmurje

Franč Kuzmič

In Kupšinci bei Murska Sobota wurde 1877 eine einteilige Staatsschule mit ungarischer Unterrichtssprache eröffnet. Diese Arten von Schulen waren kostenlos, mit der Absicht die Bevölkerung zu magyarisieren. Das gesamte Grundstück der Schule hatte eine Fläche von 64 m². Sie hatte einen Gemüse- und Obstgarten. Von Anfang an hatte die Schule einen Schulgarten mit einem Holz- und später einem Drahtzaun. Nach dem Ersten Weltkrieg waren Schulgärten vernachlässigt, während der in Kupšinci in den Berichten vorbildlich eingerichtet war und der damaliger Lehrer Ivan Titan von vielen Seiten, auch später noch, verschiedene Auszeichnungen erhalten hat. Gelegentliche starke Winter haben eine Menge Schaden auf Obstbäumen verursacht. Neben der Lernhilfe hat der Schulgarten nach dem Krieg Gemüse für die Schulküche beigetragen. Die Schule wurde 1968 stillgelegt und das war auch das Ende des Schulgartens.